

พระราชดำรัส

ในโอกาสที่เสด็จฯ ไปในพิธีเปิดการประชุมโครงการอาหารกลางวัน
ในโรงเรียนประถมศึกษา และทรงบรรยายเรื่องพระราชภารกิจและพระราชกรณียกิจ
อันเกี่ยวกับงานโครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพมหานคร
วันศุกร์ ที่ ๑๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๓๐

ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาเป็นประธานเปิดการประชุมและบรรยายพิเศษ ในการประชุมผู้ว่าราชการจังหวัด และผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดทั่วราชอาณาจักร เรื่อง การดำเนินงานโครงการอาหารกลางวันในวันนี้ และยินดีมากที่กระทรวงศึกษาธิการได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาเยาวชน จากรายงานของท่านนายกรัฐมนตรี จะเห็นได้ว่า เรื่องของอาหารมีความสำคัญต่อการพัฒนาเยาวชนของชาติให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งเป็นพื้นฐานต่อการพัฒนาประเทศที่สำคัญยิ่ง และการที่กระทรวงศึกษาธิการได้เร่งรัดให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงเรียน ดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน เพื่อให้นักเรียนทุกคนได้มีอาหารกลางวันรับประทาน เป็นการดำเนินงานที่ถูกต้อง และควรได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างมาก

โครงการอาหารกลางวันนี้ ถ้าจำไม่ผิดกระทรวงศึกษาธิการได้ริเริ่มดำเนินงานมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๕ ทราบจากมีผู้เล่าให้ฟังและอ่านจากหนังสือบ้าง เพราะว่าเป็นเรื่องที่มีขึ้นก่อนข้าพเจ้าเกิด ถึงแม้จะไม่ประสบความสำเร็จมากเท่าที่ผู้ริเริ่มโครงการปรารถนา แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าการทำงานที่แล้วๆ มาในแต่ละยุคแต่ละสมัยล้มเหลว หากแต่ความพร้อมในด้านต่างๆ ในแต่ละยุคแต่ละสมัยนั้นแตกต่างกัน ข้าพเจ้าจึงขอยกย่องกลุ่มบุคคลผู้ที่ได้ริเริ่มให้มีโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนประถมศึกษาขึ้นในสมัยนั้นว่าเป็นผู้ที่มีสายตาไกล มองเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นข้างหน้าได้อย่างถูกต้อง ท่านเลขาธิการ สปช. ได้มาเล่าให้ฟังถึงโครงการ และได้ขอให้มาบรรยายพิเศษเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการอาหารกลางวัน และโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้น ก่อนอื่นก็ได้ไปตรวจดู

สถิติของกองโภชนาการ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งทำขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ พบว่า สถิติเด็กก่อนวัยเรียน ๖ ล้านกว่าคน ขาดอาหารเสีย ๓ ล้าน ในวัยเรียน ๙ ล้านเศษ ขาดไป ลัก ๔ ล้านเศษ รวมแล้วเกือบ ๕๐ เปอร์เซนต์ขาดสารอาหาร ที่นายกรัฐมนตรีกล่าวรายงาน ไปนั้น เข้าใจว่าเป็นสถิติ พ.ศ. ๒๕๒๙ หรือตอนที่เสร็จสิ้นแผนพัฒนาฉบับที่ ๕ ซึ่งจะเห็น ได้ว่าภายในระยะเวลาช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเพียงแผนเดียวนั้น ภาวะ ทุพโภชนาการในเด็กนักเรียนลดลงอย่างมาก

ถ้าดูแนวโน้มของตัวเลขจากรายงานและสถิติที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ จะเห็นได้ว่าถ้าเรา ทำโครงการที่ดีและร่วมมือกันอย่างดี ในช่วงเวลาของแผน ๖ นี้ ภายในระยะเวลาอีก ไม่นานนัก ภาวะทุพโภชนาการในเด็กนักเรียน ซึ่งเป็นปัญหาอยู่ อาจจะบรรเทาลงมากจนถึง ระดับที่พ้นจากภาวะการมีปัญญา เพราะฉะนั้นการที่ท่านทั้งหลายได้หยิบยกเอาปัญหาสำคัญ นี้ขึ้นมาดำเนินการอย่างจริงจังนั้นด้วยความร่วมมือจากทุกฝ่าย นับว่าเป็นกุศลสำหรับเด็กไทย ในชาติของเรา ขอให้การประชุมครั้งนี้จงประสบความสำเร็จและขอให้การประชุมได้สามารถ ส่งผลกับเด็กๆ ให้ได้มีอาหารรับประทานกันถ้วนหน้าสมอย่างที่ได้ตั้งใจไว้

สำหรับการบรรยายนั้น ผู้ที่จัดได้ขอให้ข้าพเจ้ากล่าวถึงโครงการเกษตรเพื่ออาหาร กลางวันที่ได้ลงจัดทำขึ้นในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ระยะเวลาการบรรยาย บอกว่า ให้อยู่ในระยะเวลาประมาณชั่วโมงหนึ่งไม่ให้ขาดให้เกิน ได้ทำเอกสารประกอบการบรรยายไว้ แต่เอกสารนี้ยังไม่สมบูรณ์นัก เพราะเป็นการถอดเทปจากที่ได้พูดในที่ประชุมครั้งก่อน ไม่ได้ เป็นที่ประชุมในระดับสูงถึงระดับทำเนียบเหมือนครั้งนี้ จึงเป็นการพูดคุยกันเล่นๆ เป็นคำพูด มากกว่าเป็นรายงานการเขียน เวลาเขาถอดเทปมานั้นข้าพเจ้าไม่ได้ตรวจทาน ไม่ได้แก้ไขเป็น ภาษาเขียนที่ถูกต้อง ข้อความบางตอนอ่านแล้วอาจจะไม่เข้าใจเพราะเวลาพูดกับเวลาเขียน ต่างกัน พูดก็อาจทำท่าทางประกอบพูด ซึ่งผู้ฟังจะทราบได้โดยไม่ต้องอ่าน แต่เมื่ออ่าน เฉยๆ แล้ว อาจจะมีบางตอนที่ขาดไปบ้างก็ขออภัยมา ณ ที่นี้ด้วย

สำหรับแบบอย่างของโครงการอาหารกลางวันนั้น ยังไม่แน่ใจว่าจะเป็นแบบอย่าง ที่ผู้อื่นจะนำไปใช้ได้ อาจจะเป็นเพียงแนวคิดแนวหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งข้าพเจ้ายอมรับว่าไม่ผู้สันทัด นักในการเขียนโครงการให้เป็นระเบียบที่เหมาะสม ให้ทุกคนอ่านตามแผนโครงการนั้นนำไป ปฏิบัติได้ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการใดๆ นั้นว่าที่จริงก็เป็นเรื่องง่าย จะเอาอย่าง ไหนจะเอาอย่างนี้ก็ได้อีก แต่จะมีปัญหาตรงที่ว่า การเขียนวิธีดำเนินงาน อย่างตัวข้าพเจ้าเองไม่มี ความชำนาญและประสบการณ์ในงานเลย อันนี้หมายความว่าไม่ได้เคยเป็นครูอยู่ในชนบท ต้องกินต้องนอนอยู่ที่โรงเรียนและทำงานนั้นซ้ำซากทุกวัน อย่างนี้ถ้าเรากำหนดสิ่งหนึ่งสิ่งใด ให้ผู้ที่ทำงานอยู่ทุกวันต้องเป็นผู้ปฏิบัติตามสิ่งที่เราวางขึ้นมานั้น เขาจะปฏิบัติได้หรือไม่ หรือ

เขาจะเห็นด้วยหรือยอมรับหรือไม่ อันนี้ก็เป็นปัญหา เพราะถ้าเขาฝืนใจทำก็หมายความว่างานนั้นไม่สำเร็จไปแล้วครั้งหนึ่งก่อนที่จะทำ ส่วนผลที่คาดว่าจะได้รับนั้นก็คาดได้ยาก เพราะว่าเท่าที่เห็นนักเรียนที่ร่วมในโครงการที่เคยทำมาก็มีสุขภาพร่างกายที่ไม่ดีนัก เราจะทำให้ดีขึ้นได้เท่าไร อันนี้ก็ยังไม่ค่อยแน่ใจ และสิ่งที่หวังว่าจะให้เด็กมีความรู้ทางการเกษตรที่จะไปประกอบอาชีพได้ ก็ไม่แน่ใจนัก จะให้ผู้ปกครองเข้ามาช่วยเหลือก็ไม่ใช่ง่ายตาย เพราะฉะนั้นตอนที่เริ่มทำโครงการครั้งแรกนั้น ยังเป็นความสงสัยและไม่แน่ใจในตนเอง อาจจะต้องขอพูดคุยปรึกษาคนหนึ่งที่เห็นชัดๆ ว่าเป็นอย่างไรมาอย่างไรจึงได้มาสนใจเรื่องการเกษตรกับเรื่องอาหาร

ในช่วงสิบกว่าปีมานี้ ได้มีหน้าที่การงานที่ต้องออกไปในท้องที่ชนบทหลายแห่งหลายจังหวัด มีอยู่ครั้งหนึ่ง ก็คงจะสิบกว่าปี ในช่วงนั้นข้าพเจ้าเองยังไม่สำเร็จการศึกษา ได้ไปเห็นโรงเรียนซึ่งมีนักเรียนมีสุขภาพอนามัยที่ไม่ดีก็ทำให้ฉุกคิดขึ้นมาว่า อย่างเราๆ นั้นมีโอกาสที่ดีมาก มีอาหารการกินที่ดีทุกอย่าง อยากรู้ทำอะไรก็ได้และยังมีโอกาสได้รับการศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่ ซึ่งนักเรียนเหล่านั้นจะได้รับการศึกษาคงจะไปไม่ถึงระดับที่เราได้ ส่วนที่เราได้รับก็เป็นการศึกษาแล้ว เพราะฉะนั้นในเมื่อเราเป็นบุคคลพิเศษได้โอกาสดีกว่าคนอื่นก็เท่ากับประชาชนทั้งชาติสนับสนุนมา ให้ทุนมาให้ศึกษาได้ถึงระดับอุดมศึกษา ก็จะต้องมีหน้าที่ที่จะต้องทำอะไรตอบแทน เพื่อให้ผู้ร่วมชาติที่สนับสนุนเราได้มีโอกาสที่ดีขึ้นกว่านี้ก็เป็นความคิดอย่างเด็กๆ ที่คิดเรื่อยมา แต่ก็ไม่ได้ทำอะไร ช่วยได้อย่างมากก็เอาต้นไม้ ผลไม้ไปปลูกเพื่อเขาจะได้เก็บมารับประทานได้บ้าง แล้วก็ลองติดต่อองค์การการกุศลที่ทราบว่ามีโครงการให้ทุนสำหรับทำอาหารกลางวันให้เด็ก ก็จัดการไปติดต่อให้ ก็ปรากฏว่าโรงเรียนนั้นได้รับทุน พอปีต่อมาไม่ได้รับทุนก็สงสัยว่าทำไมไม่ได้รับก็ไปติดต่อทั้งทางครู และทางองค์การว่าทำไมให้ปีเดียวแล้วไม่ให้อีก ก็ได้ความว่าเขาส่งฟอร์มไปให้โรงเรียนกรอก โรงเรียนเข้าใจว่าเป็นของพระราชทานไม่ต้องกรอกก็ได้ ไม่ต้องทำตามฟอร์มนี้ ไม่ต้องติดต่อเองเพราะหนแรกนั้นเราติดต่อให้ หนที่สองเขาก็นึกว่าจะติดต่อให้อีก พอดีไปสี่มึงไว้เสีย เขาก็เลยไม่ได้ติดต่อก็เป็นอันว่าปีที่สองไม่ได้ โครงการก็ไปชี้แจงให้เข้าใจว่าถ้าจะได้ต้องทำอะไรบ้าง แล้วต่อมาก็จริงจังๆ ไม่ได้ไปติดต่อที่นั่นอีก ที่นั่นก็เป็นที่ที่เข้าไปถึงได้โดยยาก ไม่ใช่ขายนัก ก็นึกถึงว่าควรจะช่วยเหลือ คิดว่าจะทำอะไร พอมาถึงอีก ๒ - ๓ ปีต่อมาได้ทราบถึงโครงการที่คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ จัดหาวัสดุการศึกษาเพื่อช่วยโรงเรียนในสังกัดตำรวจตระเวนชายแดน เขามาชวนร่วมโครงการ โดยตอนแรกก็ชวนให้ไปดูภาพยนตร์ที่จะเก็บสตางค์เพื่อโครงการนี้ แต่ก็บอกว่าไม่อยากดูภาพยนตร์ด้วยแค่นั้น อยากจะทราบว่าเขาทำโครงการอย่างไร ทางอาจารย์และตำรวจตระเวนชายแดนก็เลยมาอธิบายให้ฟัง ข้าพเจ้าก็สนใจ และได้ช่วยกันทำโครงการนั้นด้วย ในขณะเดียวกันก็กลับย้อนมาคิดถึงเรื่องอาหารการกินของ

นักเรียนขึ้นมาอีกโดยคิดขึ้นมาได้ว่า เราจะลองทำอะไรลงไปอีกสักทีหนึ่งแล้วสถานที่ที่เหมาะสมที่สุดคือโรงเรียนในสังกัดตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งเหมาะสมหลายอย่างคือ

ประการแรก เราก็ทำเรื่องของการหาวัสดุอุปกรณ์สื่อการสอนอยู่แล้ว และตำรวจตระเวนชายแดนนั้นก็ได้เป็นผู้ถวายอารักขาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และก็เป็นที่เล่นกันไปด้วยกับข้าพเจ้าเมื่อครั้งข้าพเจ้ายังเด็กสนิทสนมคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี เรื่องโรงเรียนของตำรวจตระเวนชายแดนนั้นก็เคยไปได้เห็นมาตั้งแต่เล็กๆ เริ่มเจ็ดแปดขวบ ก็เคยได้เห็นโครงการนี้มาแล้ว และอีกอย่างหนึ่งก็คือได้ว่าเป็นโครงการที่อยู่ในพื้นที่ทุรกันดารยากลำบากในสมัยนั้นไม่เหมือนกับปัจจุบัน สถานการณ์บ้านเมืองไม่ปกติ ไม่สงบสุขอย่างหนัก ครูธรรมดาเข้าไปสอนหนังสือนักเรียนในบางห้องที่ก็ทำไม่ได้ ต้องใช้ตำรวจตระเวนชายแดนซึ่งเป็นผู้ที่มีอาวุธ และต่อสู้เพื่อความสงบสุขได้ ต่อสู้ไปพลางสอนไปพลางก็ได้โรงเรียนเกิดมาด้วยลักษณะนี้

แล้วต่อมาผู้บริหาร ผู้ใหญ่ในตำรวจตระเวนชายแดน ก็ได้ตั้งโครงการโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนขึ้นมา ทั้งพัฒนาปรับปรุงคุณภาพครูโรงเรียน ได้โครงการของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีที่ทรงชักชวนคนต่างๆ ให้ร่วมกันบริจาคเงินสร้างโรงเรียนตามถิ่นทุรกันดารและดำเนินการต่อมา หลักสูตรก็ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาเป็นหลัก แต่ว่าไม่ตายตัวนัก ถ้าเราจะเพิ่มเติมอะไรยอมทำง่ายกว่าที่จะไปทำในโรงเรียนที่มีหลักสูตรตายตัวเป็นกฎบังคับเหมือนกันทั่วประเทศ การทำในตอนแรกก็ใช้วิธีปรึกษากับเพื่อนฝูงซึ่งมีหลายสาขา ทั้งที่จุฬาฯ และที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งมีความรู้ทางด้านการศึกษาว่าเราจะลองทำงานกันดู จึงได้ส่งแบบสอบถามไปตามโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ข้อสำคัญจะไม่กล่าวถึงไม่ได้คือติดต่อกับต้นสังกัดเสียก่อน ขออนุญาตทำอย่างนี้จะเห็นดีด้วยไหม ทางผู้บริหารตำรวจตระเวนชายแดนก็บอกว่าเห็นดีด้วย และถ้าจะส่งคนไปทำโครงการ ไปแนะนำหรือติดตามผล ทางตำรวจตระเวนชายแดนจะจัดให้ เรื่องพาหนะการเดินทาง การที่จะไปกันก็ไปเฉพาะเวลาว่างสุดสัปดาห์ ไม่เคยใช้เวลาราชการไปทำ และก็ไม่ต้องบอกผู้บังคับบัญชาที่ไหนด้วย เนื่องจากยังไม่แน่ใจว่าโครงการจะสัมฤทธิ์ผลหรือเปล่า

ในเมื่อดูแบบสอบถามมาแล้วก็พิจารณากันว่า เอาสัก ๓ โรงเรียนทดลองดูก่อนเอาโรงเรียนที่จังหวัดกาญจนบุรี จังหวัดราชบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพราะว่าอยู่ใกล้ที่จะไปติดตามผลได้ง่ายและโรงเรียนอยู่ในสภาพปานกลางไม่ถึงกับดีมาก เพราะถ้าดีมากเขาจะโอนให้ขึ้นสังกัดกระทรวงศึกษาทันที ถ้ายังแย่อยู่มาก บางครั้งกำลังของเราที่จะเริ่มทำก็ยังไม่ออกว่าควรจะทำอย่างไรกับโรงเรียนที่มีสภาพไม่ดีนักก็เอาสามโรงเรียนทดลองก่อน พอทำทำว่า จะไปได้ มีการตื่นตัว ก็เรียนให้ผู้หลักผู้ใหญ่ครูบาอาจารย์ท่านทราบกัน ซึ่งก็มีการต่อว่านิดหน่อยว่า ทำอะไรทำไมถึงไม่ปรึกษาเป็นการปิดบังกัน หรือเห็นว่าท่านจะไม่ช่วยเหลือ

หรืออะไรทำนองว่าจะเกิดมีช่องว่างระหว่างวัยขึ้นมาหรือยังไง ก็อธิบายให้ท่านฟังว่าไม่ใช่ คือ ก็บอกว่าพวกเราเป็นเด็ก ทำอะไรถ้าสมมุติว่าเป็นการสร้างวิมานในอากาศ และยังไม่ดีจริง ก็ไม่กล้าเรียนรบกวนผู้ใหญ่ แต่ตอนนี้เห็นว่าคงจะพอไปได้ก็คิดจะทำให้ดีขึ้นต่อไปก็ขอ คำแนะนำจากท่านผู้ใหญ่หลายท่าน ที่นี้ท่านก็ได้ช่วยเหลือเข้ามาทั้งผู้ใหญ่ทางด้าน มหาวิทยาลัย ทั้งทางด้านกระทรวงศึกษา ทางบ้านเมืองและอื่นๆ ได้มาร่วมกันจัด เราจะจัด ของไปให้ เช่น เมล็ดพันธุ์ อุปกรณ์การเกษตร อุปกรณ์การครัว และก็มีเครื่องใช้สอย เครื่องปรุงตามความจำเป็น และทางหน่วยราชการบางครั้งก็ช่วยเหลือของเหล่านี้ให้ไปด้วย

ในการทำโครงการสิ่งที่สำคัญมากอย่างหนึ่งคือการจัดการอบรม การวิงวาทวิทยากร ก็ไม่ใช่ว่าทำได้โดยง่าย เพราะระยะต้นก็มีหลายท่านที่เห็นว่านี่คบเด็กสร้างบ้านหรือเปล่า ทำแล้วอาจจะไม่ได้ผล บางท่านก็ออกตัวไปว่าการทำลักษณะนี้คืออบรมระยะสั้นท่านทำ ไม่เป็น เคยแต่อบรมเป็นเรื่องราวไปเลย ก็ต้องหาคนที่พอพร้อมมือทำกันคร่าวๆ ก็ลอง ทีละนิด ดีบ้างเสียบ้าง เงินทองก็ออกเองบ้าง และบางทีไปซื้อของที่ร้านเขาก็ยกให้ไม่คิดเงิน ก็มี แล้วก็มีคนที่เอาสมทบให้บ้าง พอในระยะต่อมาก็มีกระทรวงต่างๆ เข้าช่วย และได้รับทุน จากองค์การเอกชนแห่งหนึ่งของเยอรมัน ที่มาให้ทุนผ่านทางกรมวิเทศฯ ซึ่งพอเมื่อมีทุนจาก ข้างนอกการที่จะทำตามระเบียบก็ต้องรัดกุมมากยิ่งขึ้น มีการทำระเบียบการเงิน มีการบันทึก บัญชี และมีรายงานส่งเขาทุกปี รายงานนี้ก็ทำทั้งการตรวจเยี่ยม ทั้งออกแบบสอบถามให้ครู เป็นผู้กรอก ซึ่งพอมาในระยะหลังก็มีการประชุมกันทุกปีหรือในปีหนึ่งก็หลายๆ หน แบ่งไป ตามภาค ทำให้หลักสูตรเป็นกิจจะลักษณะยิ่งขึ้น แต่เดิมพอมาถึงก็มานั่งคิดเอาเองว่าฉันเถอะ ว่าควรจะมีอะไรบ้าง มีเรื่องพืช เรื่องปุย เรื่องคุณและโทษของยาปราบศัตรูพืช เรื่องอาหาร โภชนาการ คิดเอาเองทั้งนั้น ตอนหลังนี่ก็ไม่ค่อยมีแล้ว ต้องมีการทำให้ถูกเรื่องถูกราวมากขึ้น

อันนี้ที่ว่ามาคร่าวๆ ก็ให้เห็นว่าโครงการอาหารกลางวันในโรงเรียนนั้นไม่ใช่ของใหม่ เป็นของที่มีมาตั้งแต่ดั้งเดิม ๓๐ กว่าปีแล้ว และที่ทำขึ้นใหม่อันนี้ในลักษณะนี้ก็ดูเหมือนจะมีคน ทำมาบ้างแล้ว แต่ไม่ทราบว่าเป็นใครที่ไหน ไม่ได้ไปค้นคว้า คือมีการให้พืชพันธุ์ สิ่งของต่างๆ ไปทำเอาเอง และก็ให้เด็กได้บริโภค ซึ่งอาจจะเป็นการให้อย่างอ้อมๆ ไม่ถึงจุดประสงค์อย่าง รวดเร็วนัก และการใช้ทุนย่อมน้อยกว่าที่จะให้เป็นตัวเงินทุกอย่าง แต่ถึงอย่างไรก็ต้องให้เป็น ตัวเงิน เพราะในระยะต้นยังหมุนเวียนไม่ได้ทั้งหมด ก็ต้องมีการหมดไปและก็ให้ใหม่เป็นปีๆ อย่างการให้อาหารกลางวันในที่นี้ คิดอย่างเข้าข้างตัวเองคือไม่ได้มีอาหารครบทุกอย่างหรือ ครบทุกหมวดอย่างที่เรียนมาตั้งแต่สมัยก่อน วิชาไหนที่เรียนมาตั้งแต่เด็กๆ เก็บเอามาใช้เอามา ทำหมด อย่างนี้กระทรวงน่าจะภูมิใจว่านักเรียนคนนี้เรียนมากก็ได้เอามาใช้ ทั้งอาหารห้าหมู่ หรือสุขภาพอนามัย แต่พอเอาเข้าจริงก็ไม่ได้ คือปลูกอะไรสิ่งทีปลูกออกมาก็ไม่ได้เป็นอาหาร ที่ครบได้ทั้งห้าหมู่ทุกแห่ง แต่บางทีก็อาจจะเรียกว่าดีขึ้นจากเดิมคือไม่มีอะไร มีกล้วยก็กิน มี

มะละกอก็กิน ทำข้าวโพดต้ม ถั่วต้มกินเสริมขึ้นมา อันนี้บางทีคนเขาเรียกอาหารกลางวัน บางทีเขาก็บอกว่าเรียกไม่ได้ แล้วแต่ที่จะคิด

อย่างการตั้งเป้าหมายก็ไม่ได้ตั้งเลยว่าต้องให้นักเรียนมีรับประทานทุกวัน ก็เพราะว่าไม่แน่ใจว่าทางโรงเรียนจะทำได้มากน้อยแค่ไหน ยิ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการเกษตรแล้ว พุดงายๆ ว่า ที่ที่ดีเขาก็นำไปเป็นพื้นที่เพาะปลูก ไม่ดีเขาก็บริจาคสำหรับตั้งโรงเรียน สำหรับอาคารสถานก่อสร้าง ใครเขาจะไปให้ทางโรงเรียน แต่บางแห่งก็เป็นที่ดีเพราะฉะนั้นก็ไม่เหมือนกัน

พอเริ่มต้นเราก็จัดหาเมล็ดพันธุ์ผัก ปุ๋ยไปให้ มีการบอกครูว่าให้ทำปุ๋ยคอกปุ๋ยหมักไว้ใช้บ้างเพราะเป็นของหาง่ายในพื้นที่ แนะนำให้ทำประเภทถั่วต้ม ข้าวโพดต้ม ของธรรมดาๆ เริ่มตั้งแต่เดือนละครึ่ง สองสามอาทิตย์ครึ่ง เพราะว่าเมล็ดพันธุ์ผักที่ให้บางทีเขาก็เอาไปลงหมดยังไม่ได้วางแผนชัดเจน ที่ว่าจะให้พืชผลออกมามีตลอดปีได้ นี่ก็เข้าปีที่ ๗ ที่ ๘ แล้วส่วนใหญ่จะทำสัปดาห์ละสองสามวันขึ้นไป หมายความว่าอาจมีผักมีแกงมีผลไม้บ้าง บางโรงเรียนก็มีครบทั้งอาทิตย์ แต่ว่ามีหลายแห่ง เช่น บนครอย บนครายยังทำได้ไม่มากนัก และส่วนใหญ่เด็กก็กลับไปรับประทานที่บ้าน ส่วนบางแห่งที่ดินไม่ดีแต่ครูเขาพยายามทำ โดยไปขอที่ที่ผู้ปกครองทำอยู่หรือว่าเป็นที่สาธารณะไม่ได้เป็นเขตของโรงเรียนก็ไปทำ มีแห่งหนึ่งเหมือนกัน มีครูมาเล่าว่าไปหาที่ว่างเปล่าทำการเกษตรได้ แต่ไม่มีใครใช้มาทำเกษตร ชาวบ้านก็ให้แต่พอทำได้ดีแล้วชาวบ้านขอคืน ครูเขาเสียใจมากบอกว่าพอทำได้แบบนี้ พอทำได้ดีแล้ว เขาก็มาเอาคืนไป ก็บอกครูไปว่าก็เป็น การช่วยและมีประโยชน์ ที่ที่ไม่มีใครเขาทำได้ เรามาทำได้ก็มาเอาคืนไป ถือว่าเป็นการได้ผลในการพัฒนาชุมชน ครูก็มีผลงานฝากไว้กับแผ่นดินแล้ว อย่าเสียใจว่าทำโครงการนี้ไม่สำเร็จ ที่ทำไปนี้ ได้บอกตั้งแต่ต้นแล้วว่าไม่ได้มีการร่างโครงการให้ชัดเจนมา ตอนแรกนี่ว่าการเกษตรขั้นพื้นฐานใครๆ ก็ทำได้ ความจริงเปล่าเลย พอทำไปแล้วปรากฏว่ามีปัญหา ตั้งแต่ส่งเมล็ดพันธุ์ไปให้ เมล็ดพันธุ์ที่ซื้อก็โดนเขาหลอก เอาเมล็ดที่มีความงอกต่ำตั้งแต่ศตวรรษไหนไม่ทราบมาให้เพราะไปซื้อตามท้องตลาด ส่งไปถึงครู ครูเขาก็ต่อว่าจนรับไม่ทัน ตอนหลังก็ได้ของดีเพราะว่าทางมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ให้การสนับสนุน และทางกระทรวงเกษตรโดยเฉพาะอย่างยิ่งกรมส่งเสริมการเกษตรให้การสนับสนุน มากก็เลยได้ของดีไป พอเอาไปเพาะงอกดี แต่เน่าหมด มาทราบทีหลังว่าในดินมีเชื้อรา

เรื่องการเกษตรนี้เคราะห์ดีที่ครูทางโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนหลายท่านมีความคุ้นเคยกับการเกษตร เรียกได้ว่าเป็นลูกทุ่งมาก่อน จึงทำไปได้บ้าง ต่อมาได้พบปัญหาต่างๆ ครูเขาก็คิดว่าควรจะมีการอบรมให้ละเอียดขึ้น ก็ไปขอแรงจากวิทยากรต่างๆ ทั้งทางมหาวิทยาลัย วิทยาลัยเกษตรกรรม นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรและคนอื่นๆ อีกหลายท่าน มาจัดคอร์สฝึกอบรม ในการฝึกก็มีการทดสอบความเข้าใจว่าไปได้แค่ไหน ก็อย่างที่บอกไว้ว่า

นี่พูดเกี่ยวกับทั่วไป เวลาแต่ละโรงเรียนมีปัญหาแต่ละอย่าง ก็ต้องมาพูดเป็นเรื่องๆ แล้วแต่สถานที่ และบางแห่งทำไม่ได้เลยก็เป็นการให้ความรู้แก่เด็กๆ ไว้ไม่เสียหายหลายไป ยิ่งนึกไม่ออกว่าควรจะทำอย่างไรก็มี อย่างเรื่องอาหารก็มาพูดกันถึงเรื่องเล็กๆ เรื่องง่ายๆ เช่น ฟักทองที่มีอยู่มาหลายนั้นจะทำอย่างไรได้บ้าง เพราะเป็นของที่ปลูกง่าย เก็บไว้ได้นาน เอามาต้มโรยเกลือรับประทานได้ ไม่ต้องถึงกับเอามาทำฟักทองแกงบวด ถ้าไม่มีมะพร้าว ไม่มีน้ำตาล รอไปรอมาพอดีฟักทองเน่าทำไม่ได้แบบนี้ก็มี ถึงตอนนี้ก็กล่าวได้ว่าความสำคัญของการที่เคยทำมาคือการติดตามแก้ปัญหาของแต่ละแห่ง ไม่ใช่ไปตามไปดูผลงานที่กำหนดไว้อย่างเดียว พอไปดูก็ไปเจอของใหม่ๆ ขึ้นมาเรื่อยๆ

สำหรับการประเมินผลของโครงการ พอทำไปแล้วเพื่อจะไม่ให้เสียทรัพยากรมากทำโครงการก็ควรมีการประเมินผลของโครงการ ก็ได้มีการนำมาผืนเฟืองในเรื่องนี้เหมือนกัน จนกระทั่งคิดว่าเอามาทำเป็นวิทยานิพนธ์น่าจะดี ทำไปทำมาเกือบจะสอบไม่ได้แล้วถ้ามัวคิดอยู่ในเรื่องนี้ เพราะว่าเป้าหมายที่ประเมินได้ลำบาก เพราะว่าเป้าหมายในโครงการมีหลายอย่าง ไปเจออะไรใหม่ๆ ก็บอกว่านั้นเป็นเป้าหมายไปหมด เป้าหมายแรกที่นึกไว้แต่ต้นก็คือ อยากรู้ให้ทรัพยากรมนุษย์ของชาติ คือเด็กนักเรียนทั้งหลายมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีกิน อันนี้ก็อันหนึ่ง ยังมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางการเกษตรอีกอย่างหนึ่ง ก็ไม่แน่ใจว่าการประเมินที่เราทำอยู่จะได้ผลหรือเปล่า ที่ยังทำอยู่ง่ายๆ และเก็บตัวเลขไปเรื่อยๆ คือการชั่งน้ำหนัก การวัดสวนสูงและเอามาเทียบกับตารางที่กระทรวงสาธารณสุขทำไว้สำหรับนักเรียนในวัยต่างๆ ว่าควรจะมีน้ำหนักหรือสวนสูงเท่าใด บางแห่งที่ไปทำก็ดูเหมือนจะมีการเจาะเลือดอยู่คนหนึ่ง แต่เสร็จแล้วเจ้าตัวนั้นก็ไม่ได้เป็นเครื่องชี้ถึงโครงการว่าสำเร็จไม่สำเร็จได้มากเท่าไร พอประเมินออกมาแล้วก็บอกโครงการฯ นี่ไม่ดี เด็กยังพอมอยู่ ครูเขาก็ใจเสีย เพราะว่าที่เราไปให้เขาทำนี่ก็เป็นการเพิ่มงานเขาอยู่แล้ว ไปว่าเขาเขาจะเหนื่อยใจเอาได้ เพราะเคยแล้วเคยถูกน้อยใจมาแล้ว เวลาตอนประชุมครูใหญ่เขาก็น้อยใจบอกว่าพอประชุมดูเขาดีกว่าคนอื่น ก็โรงเรียนเขวนอยู่ข้างหน้าผาแท้ๆ เดินขึ้นเดินลงยังลำบากแล้วยังจะให้ปลูกอะไรอีก โน่นก็โรงเรียนโน่น พื้นดินเพาะปลูกเขาก็กว้างใหญ่ เขาก็ดูเขาก้าวหน้าผู้ใหญ่ก็ชมเขา นี่ไม่มีใครชมเลยอย่างนี้ก็มี ก็ไปปลอบกันว่าไม่ได้คิดว่าจะให้ได้ผลผลิตเป็นของเป็นจำนวนนับได้ เพียงแต่เราแข่งกับตัวเองว่าแต่เดิมโรงเรียนเขวนอยู่ข้างเขา ทุกคนแทบจะอดตาย แต่พอมีการเอาใจใส่ดูแลขึ้นอีกหน่อย ตอนนี้อาจจะดีขึ้นนิดหนึ่งหรือไม่ดีขึ้นเพราะอะไรเราไม่ว่ากัน

สวนตัวข้าพเจ้าเองก็เป็นคนใจอ่อน ฟังอะไรมาจะทำหรือจะพูดอะไรก็ไม่ค่อยกล้าเท่าไร กลัวคนเขาจะเสียกำลังใจเพราะเราก็นั่งอยู่ห่างจากสถานที่เกิดเหตุตั้งไกล จะทำอะไรไปนั่งว่าตำหนิติเตียนคนที่เขาอยู่กันเป็นปีๆ ก็ไม่ยุติธรรม ก็ได้แต่แนะนำไปนิดหน่อย ส่วน

การประเมินก็เก็บจากตัวเลข ให้แบบสอบถามให้ครูนั่นแหละเขากรอก เขาเก็บตัวเลขเอง ประเมินมา ๑๕๐ กว่าโรงเรียนนี่ก็พอทำได้ และก็มาอ่านดูว่ามีข้อไหนที่เราพอจะแก้ไขได้ อันไหนที่รู้สึกว่ายากก็เก็บเอาไว้ก่อน คือสรุปว่าปัญหายังมีเรื่องคน เรื่องสถานที่ ยังมีเรื่อง เรียกว่าพฤติกรรมในการกินอีกอย่าง เรื่องนี้ในเรื่องสุขภาพอนามัยถือเป็นเรื่องใหญ่เหมือนกัน ครูเขาบอกว่า นักเรียนเขาเป็นนักเรียนชาวเขา หลายเผ่ากินก็ไม่เหมือนกัน จะทำอาหารอะไร อันนี้คนโน้นก็ไม่กิน คนนั้นชอบ คนนี้กินไม่เป็นที่ลำบาก ครูบางคนบอกว่าให้เด็กนั่งกิน ถ้วยผักยาวผัด จนหน้าจะยาวออกมาเหมือนถ้วยผักยาวอยู่แล้ว ทนไม่ไหวแล้ว

บางโรงเรียนนี่เคยไปเห็นนักเรียนอดนัก และเห็นคนในหมู่บ้านอดด้วย ไม่ได้เห็น นักเรียนอย่างเดียว ก็เนื่องมาจากการทำโครงการนี้เราต้องรู้ว่า การเข้าไปทำโครงการใน หมู่บ้าน แล้วไปเที่ยวไล่จับคนที่เราคิดว่าเราอยากทำโครงการเอามาทำนั้น ยากมาก โรงเรียน เป็นสถานที่ที่น่าสนใจดี เพราะว่าได้รวบรวมคนเข้ามาให้เราเสร็จแล้วเราเข้าไปดูเห็นคนไหนดี ไม่ดีก็สาวเข้าไปถึงครอบครัวได้ ได้ไปทำนมถั่วเหลืองให้โรงเรียนในหมู่บ้านที่สภาพทางบ้าน สุขภาพอนามัยไม่ดี ตอนแรกเขาก็รับประทานกันดี แต่พอมานั่งๆ สุขภาพไม่ดีขึ้น ไปสืบดูไป สอบถามดู ปรากฏว่าเขาเบื่อๆ จะตายอยู่แล้ว อย่างเด็กเล็กๆ เขาก็รับประทานดี แต่เด็กโต ป. ๔ ป. ๕ เขาโตแล้ว มานั่งกินนมถั่วเหลืองอยู่ที่ชายหน้า บ้านก็อยู่ใกล้กับโรงเรียน เขากลับไปรับประทานที่บ้านเขาสะดวกกว่าอย่างนี้ก็มี ก็เลยช่วยกันกับทางเกษตรทำเรื่องอาหาร จานเดียว แต่ว่าคนอื่นๆ ก็มาลือว่า คนที่ส่งเสริมให้ทำอาหารจานเดียวนี้มองรูปร่างก็รู้ว่า รับประทานอาหารหลายจาน ไม่จานเดียวแน่ๆ ก็บอกว่าจานเดียวนี้ไม่ได้แปลว่ารับประทาน แล้วเติมไม่ได้ เพียงแต่ว่ารับประทานแล้วได้อาหารที่มีคุณค่าครบทุกอย่างอยู่ในจาน หรือ ตอนหลังอาจเปลี่ยนชื่อเป็นอาหารช้อนเดียวท่าจะดีกว่า

อาหารชุดอย่างของฝรั่งมีเนื้อหมูมีไก่มาซัดๆ ของเราเพื่อป้องกันการเสียชีวิต การ ไม่ถูกปากก็หันรวมกันไปให้เป็นชิ้นเล็กๆ มุ่งแต่ในเรื่องโภชนาการ รสชาติ สี สันและความ ประหยัด หลีกเลี่ยงการทิ้งเสียบของ ซึ่งอันนี้ก็ไปได้คุยกับพวกเคหกิจการเกษตร เพราะว่า บางครั้งเราอาจจะต้องขึ้นเยี่ยมตามบ้านไปลองชิมอาหารเขา ดู ขอดูสักนิดถ้าชาวบ้านเขา ไม่ไล่เปิดลงมาก่อน เพราะอยู่ๆ ลูกขึ้นไปขอข้าวเขากิน นั่นแหละไปขอข้าวเขาแล้วชิมว่า อาหารอย่างนี้รสถูกปากเขาหรือยัง หรือไม่ถูก แล้วเรามาปรุงของเราได้เหมือนของเขาแต่ใส่ สารอาหารที่ถูกต้อง อันนี้ก็ลองดู ในบางแห่งได้ผล เช่น เด็กชอบรับประทานรสเผ็ดก็ต้อง ให้อาหารจานนี้มีรสเผ็ดนำหน้า

ก็มีเรื่องอีกอย่างคือเรื่องที่แบ่งโรงเรียนเป็นกลุ่ม อย่างโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ที่ทำอย่างนี้จะว่าปัญหาหน่อยก็ได้ เพราะมีอยู่ร้อยสองร้อยกว่าโรงเรียน เราติดตามไปแล้ว แก้ปัญหาของแต่ละแห่งตามลักษณะสิ่งแวดล้อม ตามเงื่อนไขของสถานที่นั้นก็อาจทำได้ แต่ก็

เหนือขอยุติ เพราะฉะนั้นก็ต้องลองนึกเหมือนกับว่าเด็กนักเรียนชั้นหนึ่ง แบ่งออกหลายห้อง เด็กคนนี้มีสติปัญญาความเฉลียวฉลาด ความว่องไว ในการรับการศึกษาไม่เท่ากับอีกคนหนึ่ง หรือพื้นฐานการศึกษาต่างกัน วิธีการสอน การให้ความช่วยเหลือก็ต้องต่างๆ กันด้วย เราจะให้ต่างๆ กันทุกโรงเรียนร้อยกว่าโรง หรือสมมุติกระทรวงจะเป็นหมื่นๆ คงจะไปแต่ละแห่ง ทำแต่ละแห่งไม่ได้ แต่ควรจะมีแผนอะไรที่ว่าแบ่งอย่างกว้างๆ คือกลุ่มที่มีความพร้อมมาก หรือปานกลาง พร้อมน้อยหรือตึ้นน้อยตีมาก กลุ่มพัฒนา กำลังพัฒนา ลักษณะนี้แล้วเราก็ให้ความช่วยเหลือหรือให้การปฏิบัติไปแต่ละแห่งตามลักษณะของกลุ่ม แต่บางครั้งอันนี้มานึกดูให้ถี่ถ้วนอีกที การดำเนินการอาจมีปัญหาเหมือนกัน เพราะว่าเกิดขึ้นจากคนน้อยใจอย่างที่ว่ามาแล้ว ครูบางคนอาจจะน้อยใจก็ได้ว่าไปจับเขาอยู่ในกลุ่มที่ต้อย ทำให้เกิดมีปมด้อยได้หรือไม่บางคนอาจจะอยากอยู่กลุ่มต้อย เพราะว่าต้องการความช่วยเหลืออย่างพิเศษ คือทำอย่างนั้นชินแล้วก็มี คนเราก็มีต่างๆ กันหลายอย่าง เรื่องการประเมินผลก็ต้องเก็บไว้กล่าวทีหลัง แต่ก็เตือนอยู่เสมอว่าทำไปนั้นถ้าเราทำดี ผลที่ได้รับนั้นก็คือความภูมิใจและเป็นกุศลให้แก่ตัว เหมือนการสะสมบุญไว้ เรื่องการเกษตรในเรื่องโครงการอาหารกลางวันก็คงจะมีแค่นี้ ข้อสำคัญคือเป็นการทำแบบสมัครเล่น เพราะฉะนั้น ๗ - ๘ ปีก็ได้เท่าที่เห็น ซึ่งก็นานมากถ้าเป็นงานราชการปานนี้เขาก็ให้ออกไปแล้ว

ทีนี้จะขอตั้งข้อสังเกตไว้บ้างถึงประสบการณ์ต่างๆ ที่ได้รับขณะที่ทำโครงการคือ ข้อหนึ่งในเรื่องของการเขียนโครงการ ประการแรกการดำเนินงานนั้น ถ้าไม่เปิดทางให้กว้างไว้ก็ทำให้ผู้ปฏิบัติลำบาก เช่น เวลาเราเขียนโครงการว่าควรจะมีแนวอย่างนี้ คนหนึ่งอาจบอกว่าทำได้ไม่ยาก อาจจะเอาใจเรา แต่พอไปถามอีกคนที่หลังพอเราไปแล้ว เขาก็บอกว่าทำไม่ถูกไม่รู้จะทำอย่างไร เช่น โรงเรียนบางแห่งก็มีครูหลายคนอยู่ก็จริง แต่ว่าพอจะทำ ก็ถามว่าขั้นต้นคือการขุดดินใครจะทำ เด็กๆ ก็ขุดไม่ไหวเพราะบางโรงเรียนมีอุปสรรคในการทำงานคือเด็กเล็กมาก พอโตเขาก็ออก เด็กคงจะทำไม่ไหว ครูก็ได้แต่มองตากันปริบๆ ว่าครูต้องทำอะไรนะ ทีนี้ บางคนก็บอกว่าแปลงตั้งใหญ่ใครจะไปขุดไหว ครูบางคนก็บอกว่าเขาเอกภาษาไทยเขาไม่เคยขุดดิน ทำไม่เป็น และจริงๆ ก็น่าเห็นใจเพราะถ้าเราไปสำรวจแบบนี้แล้ว ก็กลับมาเราเขียนรายงานว่าครุมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อการทำงานหนัก ก็ไม่ยุติธรรมนัก เพราะการเกษตรไม่ใช่การใช้แรงงานอย่างเดียว เป็นศิลปะด้วย ไม่มีแรงมากๆ ถ้าขุดมากก็จอบหัก ต้องมีศิลปะ อย่างจะวาดภาพก็ต้องรู้จักวิธีการจับพู่กัน คุณมือให้วาดให้สวยงามถูกต้อง อ่านหนังสือพิมพ์เมื่อสองสามวันเขาว่าเกษตรศาสตร์ไม่ใช่คณิตศาสตร์ก็ถูกของเขา ต้องมีศิลปศาสตร์เข้าไปปนด้วย นอกจากฝีมือความรู้ ต้องมีจิตใจด้วยถึงสำเร็จ ที่ว่าจะเขียนอ่านตามตำราอย่างที่เราชอบ ดู อิท ยัวร์ เซลฟ์ นั้นคงจะทำได้ยากเพราะเป็นศิลปะ ต้องอาศัยจิตใจ อาศัยสมาธิถึงจะทำได้ เราก็อาศัยอันนี้ฝึกอบรมให้เขา ในขณะเดียวกันก็ต้องดูว่าไม่ให้

ครูแต่ละคนทำงานหนักเกินความสามารถเขาไป ซึ่งอันนี้ก็ลำบากเพราะคนไม่ได้ออกมาเหมือนกันเป็นพิมพ์เดียวกัน เราก็ต้องทำให้ดีที่สุด ในเรื่องฝึกอบรม เรื่องแรงและความสามารถของทางโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนนั้นปัญหาไม่มาก เพราะส่วนใหญ่ตำรวจตระเวนชายแดนก็เป็นผู้ชาย ฝึกมาให้มีพลังกำลังมากและทำงานหนักๆ ได้ และมักถูกฝึกอบรมจากต้นสังกัดมาแล้วในเรื่องการช่วยเหลือประชาชน วิชาเกษตรเป็นวิชาประกอบซึ่งเขาจะมีความรู้อยู่บ้างแล้ว

เรื่องที่สองคือเรื่องของครู คือเท่าที่นำมาจะเห็นได้ชัดว่า ครูทุกคนเป็นเจ้าของบ้าน เป็นเจ้าของโครงการ เป็นโรงเรียนของตัวเอง ทางครูตำรวจตระเวนชายแดนก็เข้มแข็งมีวินัย พอตกลงจะทำโครงการเกษตรเขาก็มาร่วมแรงร่วมใจกันขุดดินพรวนดิน เอาเด็กมาช่วย อันนี้เห็นว่าอยู่ที่การมีมนุษยสัมพันธ์ของครูแต่ละคนเหมือนกัน ถ้าครูคนไหนมีมนุษยสัมพันธ์ดีมาก ๆ ชาวบ้านมาช่วยเองหรือว่ามีหน่วยชลประทานทำงานอยู่ข้างๆ หรือกรมทางทำอยู่ เขาก็มาช่วยกัน ครูบอกว่าไหนๆ มาช่วยแล้วก็ช่วยขุดตรงนี้อีกนิดหนึ่งก็มาช่วย หรือว่ามาทำพอได้พืชผลแล้วก็เอาไปขายชลประทานอีก เจ้าหน้าที่ที่ก็ซื้อกัน ของที่อาจจะจะมีมาก เหลือจากที่เด็กจะรับประทาน ความจริงตอนเริ่มโครงการไม่ต้องการให้ขายของ ต้องการผลิตเพื่อบริโภคเองมากที่สุด ไม่ให้ทำเพื่อการค้า แต่ภายหลังเมื่อของบางอย่างมีมาก จึงอนุโลมให้ขายได้ ปัญหาที่ต้องยอมรับว่ามีอีกอย่าง คือบางครั้งเขาฟ้องกันมาว่าทำไมเกษตรตำบลเกษตรอำเภอที่ควรจะช่วยไม่เห็นมาช่วย อนามัยก็ไม่เห็นมาช่วย สอบถามไปได้ความว่าครูไม่สนใจนี่ ต้นไม้ที่หน่วยป่าไม้ขนเอาไปให้ก็ปึๆ ก็อยู่ในถุงอย่างนั้นแหละ ไม่ได้เอาลงดินหรือทำอะไรสักที พอไปถึงก็บอกยังไม่วางยังไม่ทำ ซึ่งอันนี้ก็อาจจะจริงเพราะครูแต่ละคนก็มีโครงการโน่นนี่มาใส่มากแล้ว ไม่มีเวลา เกษตรกรก็โกรธครวหน้าไม่มาแล้วไม่ให้ แต่ครูบางคนที่สนใจด้านนี้โดยตรง บางทีไปหาถึงอำเภอไปหาเกษตรอำเภอ ปรึกษากัน ชักชวนกันมาที่โรงเรียนเอาประมงมารู้จักมาทำโครงการ ชวนปศุสัตว์มาช่วยทำงานอย่างเป็นกันเอง ชาวบ้านเห็นก็มีศรัทธามาช่วย ถ้าครูมนุษยสัมพันธ์ไม่ดีก็ไม่อย่างนี้ อย่างที่ท่านนายกฯ กล่าวตั้งแต่ต้น บอกไว้ว่าให้ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่ละแห่งเป็นผู้นำโครงการ เพราะเป็นผู้ที่ใหญ่ที่สุดในท้องถิ่น ถ้าสมมุติไปเจออย่างนี้ท่านผู้ว่าฯ ก็แย่งเหมือนกัน ก็ต้องเห็นใจท่านผู้ว่าฯ ด้วยว่า ถ้าแต่ละโรงเรียนๆ ไหนถ้าไม่สนใจ คนอื่นเขาก็ไม่อยากเข้าไปทำงานให้ คนที่ไม่อยากทำงานแม้ผู้ว่าฯ สั่งเขาทำ เขาก็อาจจะทำไปเพราะนายสั่ง แต่ไม่ได้ทำด้วยใจรักก็ลำบากเหมือนกันก็เดิมเขาทำงานอื่นอยู่แล้ว

ส่วนชาวบ้านนั้นถ้าจะไปคิดให้พ่อแม่ผู้ปกครองต้องมีภาระมาช่วยก็ลำบาก เพราะพ่อแม่ต้องทำมาหากิน แม่แต่ลูกเขาเองก็ต้องทิ้งไว้บ้านผูกเอาไว้ก็มี หุงหาอะไรไว้ให้นิดเดียวแล้วก็ไปทำมาหากิน กลับบ้านจนมีค่าจะหาเวลามาทำงานในโรงเรียนได้ยาก บางแห่ง

เช่น โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนประจวบคีรีขันธ์ ลูกคนโตมาโรงเรียนยังต้องอุ้มน้องคนเล็กมาโรงเรียนด้วย ครูก็เลยบอกอย่างนี้สร้างโรงเรียนเล็กเด็กดีกว่า พอลงมือทำได้พักหนึ่งชาวบ้านก็มาช่วย เมื่อผู้ปกครองเขาศรัทธาครู ก็มาช่วยทำกัน เรื่องครูถ้าครูน้อยๆ อย่างครูโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนมีครูคนเดียวมีผู้ช่วยคนสองคน ปัญหาเรื่องความไม่สามัคคีกันไม่ค่อยมี แต่มาในระยะหลังครูตำรวจตระเวนชายแดนเองได้อัตราเพิ่มขึ้นและทางกรมการฝึกหัดครูช่วยมากในการส่งนักศึกษาฝึกสอนมาสอนในโครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา ถ้ามีคนมากนักร้อยนี้แล้ว ก็อาจมีปัญหาการไม่สามัคคีกันในโรงเรียนก็เป็นไปได้ ตอนนี้อย่างไม่มีอะไร แต่กว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจะมีปัญหา ก็คงเจริญมากและโอนให้ สปช. ไปทำแล้ว อันนี้ก็ไม่เป็นปัญหากับทางตำรวจตระเวนชายแดน

ส่วนเรื่องที่สำคัญเป็นเรื่องสำคัญคือเรื่องการบริหารงาน ข้าพเจ้าเป็นคนทำโครงการนี้ก็ได้เป็นคนบริหารเอง เพราะโรงเรียนอยู่ในสังกัดของตำรวจตระเวนชายแดนแต่ข้าพเจ้ากับตำรวจตระเวนชายแดนก็มีความสัมพันธ์ที่ดี คือพูดอะไรกันก็ได้ตลอด ปรึกษาเรื่องกันได้อย่างทางตำรวจตระเวนชายแดนเองก็มีกองบัญชาการระดับเขต กองกำกับ กองร้อย แล้วถึงจะถึงโรงเรียนระดับครูใหญ่ อย่าง สปช. เองก็คงมีกระทรวงและมี สปช. สปจ. สปอ. ครูใหญ่ลงมาแต่ละชั้นตอนก็ต้องมีการผ่านมาในเรื่องบริหารงาน และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตชด. ภารกิจใหญ่ของเขาไม่ใช่เรื่องการจัดการศึกษา เป็นเรื่องการป้องกันประเทศ การดูแลทุกข์สุขของประชาชนโดยทั่วไป เพราะฉะนั้นผู้บริหารจะแบ่งเวลาของตัวเองให้กับการศึกษาอย่างเดียวก็ยาก จะเห็นได้จากของที่ส่งไป เมล็ดพันธุ์ อุปกรณ์ตาชั่ง เราไปสอบเอาที่ครูว่าทำไมไม่ทำ เขาบอกทำไมไม่ทำ เพราะเมล็ดพันธุ์ที่ส่งไปได้รับไม่ทันฤดูปลูก ซึ่งบางครั้งไปตรวจ (ทางตำรวจตระเวนชายแดนเขาไปตรวจกันเอง ข้าพเจ้าไม่ได้ไปตรวจ) ปรากฏว่าของมาติดอยู่ที่กองร้อยบ้าง เข้าไม่ถึงบ้าง เพราะไม่ใช่เข้าง่าย ๆ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบางแห่งไม่มีทางถนน เข้าไปถึง มีแต่ทางเท้าเดินซึ่งเดินไม่ได้ทุกฤดูกาล บางฤดูถูกขังอยู่ในนั้นเอง คนที่จะเข้าไปต้องดูว่าเมื่อไรช่องจะเปิดให้เข้าได้ อย่างนี้ก็มี การทำงานอื่นที่ซึ่งข้าพเจ้าเองพยายามคิดอยู่เสมอ และในการสัมมนาก็คุยกันไว้ว่า ต้องคอยนี้กว่าโครงการนี้อ่าให้กลายเป็นว่าอยู่ที่ความชอบหรือความถนัดของผู้ตั้งโครงการฯ หรือผู้บริหารโครงการ อย่างข้าพเจ้าชอบสนใจเกษตรสนใจโภชนาการก็จะทำอันนี้เป็นหลัก หรือว่าในผู้บริหารบางคนที่พูดกันว่าชอบกีฬา โรงเรียนในสังกัดถ้าใครเล่นกีฬาดี ๆ ก็ได้หน้าได้ตา ชอบศิลปะดนตรีใครเล่นดนตรีเก่งก็ได้หน้าได้ตา จะต้องดูจัดลำดับความสำคัญเหมือนกัน อย่างโครงการเกษตรนั้นในบางแห่ง แม้แต่ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนด้วยกันเอง ก็จะมีที่ว่าความสำคัญหลัก ไม่ใช่อยู่ที่การเกษตรอย่างเดียว เราก็ต้องค่อยๆ พิจารณาไป ประการต่อมาคือเรื่องของโครงการว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำขนาดไหน อันนี้พยายามระวังมาก กลัวถึงขนาดที่ว่าใครจะบริจาคอะไรไม่ไหว

จะรับเข้ามาทุกราย บางครั้งต้องขอบคุณยังไม่มีความเป็น หรือบางโครงการก็ต้องดก่อน คือเก็บไว้ทำคนเดียว เป็นแหล่งสิ่งของ เป็นแหล่งเงินคนเดียว หากให้คนอื่นเข้ามามีอิทธิพล เราคุมนโยบายไม่อยู่ บางทีก็มีเรื่องว่าคนหวังดีแต่ทำไมไม่เข้าใจ เช่น เอาลูกไก่พันธุ์ไข่พันธุ์ดีไปให้ โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนระดับธรรมดา ระดับปานกลางเลี้ยง การเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู แบบชาวบ้านก็ปล่อยไปๆ ได้ผลผลิตออกมาอาจจะไม่ได้มาก แต่ว่าก็ได้พอเด็กได้กินโดยไม่ต้องลงทุนมากนัก แต่ว่าได้ของดีพิเศษไป การดูแลรักษาก็ยากไปตามความดีของของ ก็ต้องมีกรงเลี้ยง กรงเลี้ยงบางครั้งไม่ได้บริจาคไว้เพราะนึกเอาง่ายๆ ว่ามีแล้ว ทางงบประมาณก็ไม่ได้จัดเอาไว้ ครูต้องควักกระเป๋าเอาเองซื้อกรง เพราะครูก็เกรงใจไม่กล้าว่าอะไร พอถึงอาหารไก่ ถ้าอาหารไม่ดีไม่ถูกต้องก็ตายอีก ก็เอาเงินเรียรายกันในระหว่างครู จะเรียรายคนอื่นก็ไม่มีใครให้ เอาไปเลี้ยงไก่ กว่าจะเลี้ยงไก่ให้สำเร็จ ไก่ไม่ตายแต่ครูเกือบตายไปหลายคน ตอนหลังก็ได้ไปตรวจพบเข้าจึงเลิกไปได้

ที่นี่ก็ถึงเวลาสรุปแล้ว ครบชั่วโมงพอดี หักเวลาที่ท่านนายกฯ พูดกับเวลาเดินมาก็ คงจะต้องจบเรื่องตอนนี้จริงๆ แล้ว เรื่องราวจะพูดก็มีอีกมากเช่นเรื่องรายงานก็ได้ทำแบบสอบถามทุกปีในแบบสอบถามก็มีทั้งชื่อครู อายุครู และประสบการณ์สอน อันนี้สำคัญมาก เรามีครูสอนมาตั้งแต่ ๒๐ - ๒๕ ปีมาแล้ว อายุมี ๒๐ กว่าๆ จนกระทั่งถึง ๕๐ กว่าๆ เกือบเกษียณก็มี ปกติก็มีความชำนาญมาก วุฒิการศึกษาตั้งแต่จบ ม.ศ. ๓ ถึงจบปริญญาก็มีต่างๆ กัน ก็ให้เขาเขียน เรื่องนี้อยู่กับความเข้าใจในแบบสอบถามว่าเขาเข้าใจกันอย่างไรให้เขาประเมินเอง มีระดับดีมาก ดีพอใช้ ต้องปรับปรุงให้ได้ผลและให้บรรยายเป็นข้อความถึงความสำเร็จของโครงการ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านร่างกาย สุขภาพอนามัย ด้านการศึกษา ด้านนำความรู้ไปประกอบอาชีพของนักเรียนทั้งหมดบ้าน ให้บรรยายโครงการย่อยที่ทำมาแล้ว แผนการดำเนินการ ความร่วมมือจากบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ระหว่างการดำเนินการและข้อเสนอแนะ ความต้องการ อันนี้เขียนได้อย่างไม่ต้องมีการขอร้องอยากพูดอะไรก็พูดได้ ก็ได้นำมาประเมิน บางอันที่จะแก้ไขได้ก็แก้ไข บางอันที่แก้ไม่ได้ก็เก็บไว้ก่อน เก็บไว้คิด หรือบางครั้งก็เอาไว้ได้รู้จักว่าครูคนไหนเป็นอย่างไร จึงรู้จักคนที่ทำงานด้วยมากและเอางานพวกนี้มาเขียนเป็นแผนที่บ้าง เขียนเป็นตารางตามวิชาสถิติบ้าง และดูว่ามีผลมีปัญหาอย่างไร และผลสำหรับปี ๓๐ นี้ ก็ดำเนินการทำแผน เขียนแผนการดำเนินการเสร็จเมื่อประมาณอาทิตย์หนึ่งมานี่เอง เพราะฉะนั้นจะเตรียมเป็นเอกสารที่จะมอบให้ยังไม่ได้

ความสำเร็จต่างๆ ที่ทำมาจะเห็นได้อย่างชัดว่าอยู่ที่การปฏิบัติงานของทุกๆ คน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ทำอยู่ใกล้นักเรียนมากที่สุด คือครู ฉะนั้นเมื่อทุกครั้งในการประชุมก็ได้ขอบคุณคุณครูต่างๆ ที่ได้ทำงานและเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่ได้มาช่วยเหลือกันทุกหน่วยราชการ ตอนหลังก็มีเป็นสิบหน่วยงานขึ้นไป ได้มาร่วมงานกัน เพราะฉะนั้นหวังว่าการประชุมที่ทาง

รัฐบาลได้จัดขึ้นครั้งนี้ คงจะมีส่วนอย่างใดอย่างหนึ่งที่ได้ให้แนวทางที่ดีบ้าง คงจะเป็นแนวทาง
อย่างที่ทำอยู่กับตำรวจตระเวนชายแดนนี้ทั้งหมดคงไม่ได้ เพราะที่ทำมาถ้าชอบใจก็ทำไป
ไม่ชอบใจก็ไม่ทำ แต่ถ้าเป็นรัฐบาลทำแบบนี้ไม่ได้ ต้องทำสม่ำเสมอ ฝนตกต้องทั่วฟ้า ก็ยิ่ง
ยากขึ้นไปอีก แต่ถ้ายากแล้วไม่ลงมือทำอะไรสักอย่างก็คงจะยากอยู่อย่างนี้ อันนี้ก็ขอ
อนุโมทนาในความตั้งใจที่ได้ทำมา ส่วนที่ได้บรรยายมาหนึ่งชั่วโมงนี้ อาจจะมีส่วนที่เป็น
ประโยชน์ได้บ้าง ทั้งๆ ที่ก่อนมาก็ลำบากใจมาก ไม่ใช่ว่าไม่ชอบใจไม่อยากมา แต่เห็นว่าทุก
ท่านนั้นเป็นผู้หลักผู้ใหญ่กันทั้งนั้น ผู้ที่นั่งอยู่ในที่นี้มีประสบการณ์ในการทำงานกันคนละ
นานๆ เราเป็นใครจะมาทำรู้ เป็นผู้ชี้แจงว่าควรจะทำอย่างไรจะทำอย่างนี้ ซึ่งบางท่านที่เป็น
คนให้สติช่วยเหลือมาตั้งแต่ต้นก็มีนั่งในที่นี้ ที่กล่าวมาอาจไม่ได้ยกข้อสำคัญมากกล่าว เพราะ
ว่าพอเริ่มต้นพูดก็ปะปะไปหน่อย แต่อาจจะมีหลายท่านที่ทำให้พอนึกออกว่า ในการทำ
โครงการควรจะเป็นอย่างไรบ้าง เรื่องนี้ถ้าจะมีประโยชน์บ้างก็ดีใจแล้ว ที่เป็นส่วนนิดหนึ่ง
ในการที่ได้ช่วยร่วมมือกับทางราชการ ในการจรรโลงกิจการ ทำบ้านเมืองให้เจริญขึ้น ขอจบ
การบรรยาย

